

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
Інститут фізичного виховання і спорту
Кафедра педагогіки**

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **«Формування патріотичних переконань старшокласників у процесі фізичного виховання»**

Студента освітньо-кваліфікаційного рівня **«спеціаліст»**
Галузі знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини
Напряму підготовки 6.01020101 Фізичне виховання

Бондаря Олександра Сергійовича

Науковий керівник: кандид. педагогічних наук, доцент **Каплінський В. В.**

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис)

(ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

(ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Теоретичні засади формування патріотичних переконань
старшокласників

1.2. Структура патріотичної вихованості старшокласників

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ ПАТРІОТИЧНИХ ПЕРЕКОНАНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1. Критерії, показники та рівні патріотичної вихованості
старшокласників

2.2. Діагностика сформованості патріотичних переконань
старшокласників

Висновки до другого розділу

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

3.1. Методика формування патріотичних переконань старшокласників у
процесі фізичного виховання

3.2. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з
формування патріотичних переконань старшокласників у процесі
фізичного виховання

Висновки до третього розділу

Загальні висновки

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

У сучасних умовах відродження національної системи освіти, реалізації Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті особливого значення набувають проблеми виховання підростаючого покоління. Сучасна молодь має володіти загальною культурою, розумінням екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Тому одним із завдань гуманітаризації та гуманізації освіти стає орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, залучення старшокласників до національних джерел духовності, формування у них патріотичних якостей та переконань. Сучасна школа має формувати не тільки знання, але й якості громадянина-патріота, небайдужого до долі української держави, економіки, освіти та культури. Вирішення цього завдання вимагає належної організації патріотичного виховання старшокласників.

Проблема патріотичного виховання привертала увагу багатьох дослідників. Так, сутність патріотизму як моральної якості визначалася Й. Песталоцці, А. Дістервегом, Г. Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання - К. Ушинським, М. Грушевським, І. Огієнком, Г. Ващенком, О. Вишневським. Теоретичні й методичні засади патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О. Духнович, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Особливо цінними є сучасні наукові розробки: концепція українського виховання О. Вишневського; наукові праці, присвячені засобам патріотичного виховання студентської молоді: Т. Анікіної (художнього краєзнавства), О. Гевко (декоративно-ужиткового мистецтва), Є. Франківа (туристично-краєзнавчої діяльності), Ю. Красильника (української етнопедагогіки), Ю. Каюкова (героїчних традицій українського козацтва), Ю. Руденка (національно-патріотичних ідеалів юних козаків).

Проте результати аналізу досліджень вищеназваних учених свідчать, що питанням патріотичного виховання старшокласників у процесі фізичного виховання, узагальненню досвіду формування патріотичних переконань старшокласників не приділялося належної

уваги. Актуальність проблеми, її недостатня розробленість та потреби практики зумовили **вибір** теми дипломної роботи: «Формування патріотичних переконань старшокласників у процесі фізичного виховання»

Об'єкт дослідження - патріотичне виховання старшокласників.

Предмет дослідження - педагогічні умови формування патріотичних переконань старшокласників у процесі фізичного виховання.

Мета дослідження - розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити зміст і методику патріотичного виховання старшокласників.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування патріотичних переконань старшокласників у процесі фізичного виховання стане більш ефективним за таких педагогічних умов:

- орієнтація учнів на ідеал сучасного педагога як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота;
- забезпечення активності учнів у процесі підготовки і проведення позакласних виховних заходів;
- створення ситуацій відстоювання власної думки;
- організація пошукової та дослідницької роботи;
- впровадження індивідуальних форм виховної роботи;
- активізація процесу самовиховання старшокласників.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури і стану патріотичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів уточнити сутність понять «патріотизм», «патріотичне виховання старшокласників» та визначити структурні компоненти патріотичної вихованості.

2. Діагностувати рівень патріотичної вихованості старшокласників на основі розроблених критеріїв і показників.

3. Розробити зміст і методику формування патріотичних переконань

старшокласників у процесі фізичного виховання.

4. Визначити педагогічні умови формування патріотичних переконань старшокласників, експериментально перевірити їх ефективність.

Теоретично-методологічна основа дослідження: базисні положення теорії пізнання ; філософські положення про діалектичний зв'язок явищ об'єктивної й суб'єктивної дійсності, про особистість як суб'єкт діяльності і спілкування, про механізм трансформації суспільних цінностей в особистісні надбання (О.Леонтьєв, Л.Кольберг, О.Болдальов); психолого-педагогічні теорії про роль освіти і культури у формуванні та розвитку морально-духовних якостей особистості (І.Бех, М.Нікандров, О.Сухомлинський); концептуальні розробки відомих діячів педагогічної науки про шляхи формування патріотизму підростаючого покоління (В.Сухомлинський, О.Вишневський, Ю.Руденко); основні положення про реформування навчально-виховного процесу в українській вищій школі, викладені у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», «Концепції національного виховання», «Концептуальних засадах гуманітарної освіти в Україні (вища школа)» та ін.

Для реалізації поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних **методів дослідження**.

Теоретичні методи - аналіз , порівняння, узагальнення інформації з філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури (для уточнення понять «патріотизм», «патріотичне виховання школярів»). Емпіричні методи — педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, тестування, експертні оцінки, метод ранжування, самооцінювання (для встановлення рівнів патріотичної вихованості старшокласників); педагогічний експеримент: констатувальний етап дав змогу виявити стан патріотичного виховання школярів та рівень їх патріотичної вихованості; формувальний етап здійснювався для перевірки змісту і ефективності методики формування патріотичних переконань учнів старших класів.

Статистичні методи (для з'ясування достовірності результатів експериментального дослідження).

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом оприлюднення їх на студентській науково-практичній конференції (Вінницький державний педагогічний університет ім. М.Коцюбинського, квітень 2016 р.) та у збірнику студентських наукових праць «Педагогічний пошук»

Структура і обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Одним із завдань гуманітаризації та гуманізації освіти є орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, прилучення молоді до національних джерел духовності, формування у неї патріотичних почуттів та переконань.

На основі результатів аналізу філософської, психолого-педагогічної літератури уточнено поняття «патріотизм» і «патріотичне виховання старшокласників». Останнє розуміємо як складний динамічний процес, спрямований на формування національно-громадянської свідомості, патріотичних переконань та поведінки, усвідомлення своїх вчинків і дій на благо народу та держави, готовності до захисту Вітчизни.

Для діагностування рівнів патріотичної вихованості старшокласників виділено такі критерії та їх показники: *інтелектуально-пізнавальний* (знання історії України; знання української мови, знання української культури та традицій); *емоційно-мотиваційний* (усвідомлення національної належності, любов до рідної землі, народу, повага до історичного минулого країни, готовність до захисту Батьківщини); *діяльнісно-практичний* (відповідальне ставлення до навчання; участь у підготовці та проведенні виховних заходів патріотичного змісту; участь у діяльності патріотичного характеру

(об'єднання, гуртки, секції та ін.); самоосвіта та самовиховання з формування патріотичних особистісних рис).

Означені критерії дали змогу виділити три рівні сформованості патріотичної вихованості старшокласників, а саме:

Низький рівень - відзначає поверхневу зацікавленість учнів усім українським, незнання української мови, історії України, культури свого народу, байдуже ставлення до майбутнього своєї Батьківщини, яке проявляється у безвідповідальному ставленні до навчання, громадських обов'язків, відсутності прагнення до самоосвіти і самовиховання, прояву патріотичних почуттів.

Середній рівень - засвідчує усвідомлення школярами своєї національної належності, характеризується достатнім рівнем знань з мови, історії, культури, задовільними результатами у навчанні, однак вирізняється поверхневим інтересом до всього українського, необхідністю стимулювання до участі у виховних заходах патріотичного спрямування.

Високий рівень - характеризується відмінним знанням історії України, української мови, культури і традицій рідного народу, повагою до історичного минулого; відповідальним ставленням до навчання, самоосвіти й самовиховання, активною участю у підготовці та проведенні виховних заходів патріотичного змісту; намаганням займатися самоосвітою і самовихованням, бути корисними своїй країні, захищати національну незалежність.

Діагностування рівнів патріотичної вихованості старшокласників на основі зазначених критеріїв і показників засвідчило, що переважна більшість з них знаходилися на середньому та низькому рівнях патріотичної вихованості (67,7% та 23,8%). Основними причинами такого стану патріотичної вихованості молоді, як засвідчують результати дослідження, є: превалювання тільки навчальної діяльності старшокласників у школі, недостатнє врахування у патріотичному вихованні індивідуальних особливостей учнів, відсутність диференційованого підходу; слабка корекційна виховна робота з подолання негативних моральних проявів.

Результати формувального експерименту переконують, що у змісті патріотичного виховання старшокласників передбачено формування таких якостей особистості: усвідомлення особистістю національної належності; любов до рідної мови, культури, національних традицій; знання історії Вітчизни, пошана до історичної пам'яті; розуміння менталітету, самокритичне ставлення до національних вад та дій щодо подолання їх у власній поведінці, звичках; відчуття власної відповідальності за долю країни, народу, готовність до захисту Батьківщини; розуміння й сприйняття української ідеї, сприяння розбудові державної незалежності України; дотримання Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств і рідної природи; поважне ставлення до інших народів.

Розроблено методику формування патріотичних якостей старшокласників і експериментально підтверджено її ефективність. У процесі дослідження встановлено, що успішне формування рівня патріотичної вихованості старшокласників забезпечують такі педагогічні умови: орієнтація учнів на ідеал сучасного педагога як носія, окрім фахових знань, умінь і навичок, рис громадянина-патріота; підготовки і проведення позакласних виховних заходів; створення ситуацій відстоювання власної думки; організація пошукової та дослідницької роботи; впровадження індивідуальних форм виховної роботи; активізація процесу самовиховання старшокласників.

Пропонована методика патріотичного виховання старшокласників підтвердила свою ефективність. Результати контрольного зрізу засвідчили, що в учнів експериментального класу, порівняно з контрольним, відбулися суттєві позитивні зміни у всіх структурних компонентах патріотичної вихованості. Так, кількість старшокласників з низьким рівнем патріотичної вихованості в ЕГ зменшилася з 23,8% до 2,1%, із середнім - 67,7% до 54,2%, а з високим рівнем збільшилася з 8,5% до 43,7%. У КГ ці показники були значно нижчими: з низьким рівнем патріотичної вихованості кількість учнів зменшилася з 23,9% до 21,3%, із середнім - 66,9% до 68,3%, а з високим -

зросла з 9,2% до 10,4%. Ці показники підтверджують гіпотезу наукового дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамчук О.В. Стан патріотичного виховання старшокласників / О.В.Абрамчук // Наукові записки Тернопільського держ. пед.ун-ту ім.В.Гнатюка. Вип.11. - Тернопіль, 2002. - С.36-40.
2. Абрамчук О.В. Зміст патріотичного виховання старшокласників / О.В. Абрамчук // Зб.наукових праць. Вип.5. - Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 20004. - С 365-373.
3. Акімова, О.В., Галузяк, В.М. (2014). Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя (монографія). Вінниця : ТОВ: «Нілан ЛТД». 416 с.
4. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. / А.М. Алексюк - К.: Либідь, 1998. - 560 с.
5. Асаулюк І., Каплінський В. Роль і місце навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» в системі підготовки спеціаліста з фізичного виховання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип.18.Т.1. Вінниця, 2014. С.14 – 21.
6. Богущ А.М. Духовні цінності в контексті сучасної парадигми виховання / А.М. Богущ // Наук.вісник Півд.Укр. пед.і-ту. Вип. 4-5. - С.35-40.
7. Боришевський М.Й. Моральна саморегуляція поведінки особистості. Понятійний апарат. / М.Й. Боришевський - К., 1993. - 24 с.
8. Боришевський М.Й. Духовні цінності в розвитку особистості. / М.Й. Боришевський -К.:// Педагогіка і психологія. - 1997. - №1. - С.27.
9. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко // Дивослово. - 1996. - №4. - С.55-58.
10. Галузінський В.М. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні / В.М. Галузінський, М.Б. Євтух - К., 1995 - 168 с.
11. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. / А.Дистервег - М.: Учпедгиз, 1956. - С. 136-203.
12. Каплінський В. В. Застосування інноваційних педагогічних технологій при викладанні дисциплін педагогічного циклу. Наукові записки ВДПУ ім. М.

- Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2014. Вип. 41. С. 32 – 38.
13. Каплінський В. В. Натяк як прийом підсилення методів виховання. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2005. Вип. 16. С. 146 – 151.
 14. Каплінський В. В. Різновиди педагогічних ситуацій та їх використання на заняттях з дисциплін педагогічного циклу. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія.* 2002. Вип. 6. Ч. 2. С. 177 – 180.
 15. Каплінський В. В. Післядія як показник ефективності навчально-виховного процесу. Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2009. Вип. 28. С. 99 – 108.
 16. Каплінський В. В. Авторська модель конкурсу педагогічної майстерності як засобу професійної підготовки майбутніх учителів. *Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи: монографія /* Акімова О. В., Каплінський В. В. Вінниця: «Нілан-ЛТД», 2014. С.71 – 82.
 17. Каплинский В. В. Коммуникативный компонент педагогической деятельности: роль, место, характеристика. *Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии: сб. 10 междунар. научн.-практ. конференции.* Москва: изд. «Международ. университет. науки и образован.», 2013. С. 154 – 164.
 18. Каплінський В. В. Навчально-методичні матеріали до державного екзамену з педагогіки (осв.-кваліф. рівень «бакалавр»). Вінниця, 2010. 86 с.
 19. Каплінський В. В. До проблеми самовиховання старшокласників: цільовий та організаційно діяльнісний етапи. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія.* 2013. Вип. 39. С. 199 – 204.
 20. Козубовська І. Основи психології і педагогіки для соціальних працівників. / І. Козубовська, В. Сагарда - Ужгород., 2003. - 190 с.
 21. Коменский Я. А. Великая дидактика / Я. А. Коменский // Избранные педагогические сочинения. - М.: Учпедгиз, 1955. - С. 161-376.
 22. Конституція України. - К.: Право, 1996.
 23. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні: педагогічні концепції. - К.: Школяр, 1997.

24. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інф. збірник МО України, 1996. - № 13.
25. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Педагогічна газета. - 2000. - № 6(72), червень. - 6 с.
26. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні / А. Погрібний, А. Алексюк, О. Вишневський та ін. - К.: Школяр, 1997. - 148 с.
27. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С. Костюк / Під ред. Л.Н.Проколієнко. / - К.:Рад.школа, 1989.-608 с.
28. Культура і побут населення України / В.І.Наулко, Л.Ф.Артюх та ін. - К.: Либідь, 1993.- 288 с.
29. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев - М.: Политиздат, 1977. - 324 с.
30. Макаренко А.С. Лекції про виховання дітей / А.С. Макаренко // Твори в 7 т. — К.: Рад. пік., 1954. -Т.4.-396 с.
31. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія. / І.В. Мартинюк -К., 1995. -234 с.
32. Методи дослідження ціннісних орієнтацій учнівської молоді / За ред. Сеульського. - Івано-Франківськ: Вид-во НМЦ Українська етнопедагогіка і народознавство, 1997. - 132 с.
33. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч.посібник. / Н.Є. Мойсеюк - К., 2001. — 607 с.
34. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. -К., 2001 -20 с
35. Нащадки святої трійці. Генеза української державної символіки в дослідженні к.ф.н. О.Братка-Кутинського. - К.; Білий птах, 1992.-85 с.
36. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. / І. Огієнко - К.: Довіра, 1992. - 141 с.
37. Паніна Н.В. Технологія соціологічного дослідження. / Н.В. Паніна - К.: Наукова думка, 1996. - 230 с.

38. Підласий І. Реалії сучасного українського виховання / І.Підласий //Рідна школа. -1994. - № 12.-С.3-5.
39. Погрібний А. То й мудрість би була своя. / А.Погрібний - К.: Дніпро, 1996. -С.7-13.
40. Політологічний енциклопедичний словник: Навчальний посібник для старшокласників вищ. навч. закладів. - К.: Генеза, 1997. - 400 с.
41. Пономарів О. Стилїстика сучасної української мови. / О.Пономарів - К.Либідь, 1992. - 248 с
42. Потебня А.А. Мысль и язык. / А.А. Потебня - М.: Высшая школа, 1990. - 344 с.
43. Русова С. Вибрані педтвори у 2-х т. / Русова С. - К.: Либідь, 1997. - Кн. 1. -272 с; кн.. 2. - 320 с.
44. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання / К.Д.Ушинський // Вибрані педагогічні твори в 2 т. - К.: Рад. школа, 1983. - Т. 1. - С. 192-471.
45. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Вибр.пед.твори в 2 т. / К.Д.Ушинський - К.: Рад. школа, 1983. - С.43-103.
46. Хамська Н.Б. Особливості використання притч у моральному вихованні підлітків. / Н.Б. Хамська. наук.зб. Вип. 38. 2012, – С. 109-115.
47. Шаповал М. Соціальне українське відродження. / М. Шаповал - К., 1994.
48. Шевчук В.О. Із вершин і низин. / В.О. Шевчук - К.: Дніпро, 1990.
49. KAPLINSKY, V.: Metodyka vykladannia u vyshchii shkoli. Vinnytsia : TOV Niland LTD, 2015.
50. Lazarenko N. I., Kaplinski V. V. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences. Kielce, 2016. P. 98 – 101.
51. Kaplinsky V. V. Theoretical bases of formation of communicative abilities by means of problem pedagogical situations / V. V. Kaplinsky // Science, Technology and Higher Education: Materials of the II international research and practice conference Vol. II. – April 17th, 2013. – P . 518-521.